

Paprastojo taukiaus (*Sarcosoma globosum*) derėjimo fliuktuacija ir sąsaja su aplinkos veiksniais

Fruiting Fluctuation of *Sarcosoma globosum* and Coherence with Environmental Factors

Eglė SEMAŠKAITĖ¹, Ernestas KUTORGA², Sigitas JUŽENAS²

¹Vilniaus universitetas, Gyvybės mokslų centras, eglesemaskaite@yahoo.fr

¹Vilnius University, Life Sciences Center, eglesemaskaite@yahoo.fr

²Vilniaus universitetas, Gyvybės mokslų centras, Biomokslų institutas, sigitas.juzenas@gf.vu.lt, ernestas.kutorga@gf.vu.lt

²Vilnius University, Life Sciences Center, Institute of Biosciences, sigitas.juzenas@gf.vu.lt, ernestas.kutorga@gf.vu.lt

DOI: <https://doi.org/10.15388/Klimatokaita.2020.50>

Klimato kaitos ir variavimo poveikis grybų biologijai ir ekologijai pradėtas tyrinėti pirmajame XXI a. dešimtmetyje. Tyrimai rodo, kad klimato pokyčiai daro įtaką grybų fenologijai, geografiniam paplitimui, substrato prierašumui ir kitoms grybų savybėms. Mūsų tyrimo tikslas yra, remiantis ilgalaikių stebėjimų duomenimis, nustatyti paprastojo taukiaus (*Sarcosoma globosum*) derėjimo ypatumus ir sąsają su aplinkos veiksniais.

S. globosum priklauso aukšliagrybūnų (*Ascomycota*) skyriui, formuoja rutuliškus, tamsiai rudus, makroskopinius vaisiakūnius pavasarį spygliuočių miškuose, kuriuose dominuoja eglė. Grybas yra retas, paplitęs Europos, Azijos ir Šiaurės Amerikos borealinėse, hemiborealinėse ir taigos zonose. Rūšis įrašyta į Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) nykstančių rūšių raudonąjį sąrašą ir priskirta beveik nykstančių (angl. *Near Threatened*) rūšių kategorijai. Lietuvoje *S. globosum* yra griežtai saugoma rūšis.

2007–2017 m. visose žinomose *S. globosum* radavietėse Lietuvoje atlikti kasmetiniai grybo derėjimo stebėjimai: registruotas vaisiakūnių skaičius (gausumas), buvimas / nebuvimas ir derėjimo plotas. Tyrimai rodo, kad šiam grybui būdinga kasmetinio derėjimo fliuktuacija. Metinis vaisiakūnių skaičius vienoje vietovėje svyravo nuo nulio iki 926, vidutinis metinis vaisiakūnių skaičius vienoje vietovėje kito nuo 3,5 (2009 m.) iki 114,2 (2015 m.). Pastebėta, kad neretai grybas pradeda formuoti vaisiakūnius gana anksti, lapkričio ir gruodžio mėnesiais. Anksčiausia derėjimo sezono pradžia užregistruota 2015 m. lapkričio 2 d. Pagrindinis veiksnys, paskatinęs ankstyvą *S. globosum* vaisiakūnių augimą lapkritį ir gruodį, galėjo būti didelis oro temperatūros svyravimas (staigus temperatūros nukritimas žemiau nulio, o vėliau padidėjimas). Atlikta įvairių aplinkos veiksnių (oro ir dirvožemio temperatūros, kritulių, buveinių tipo ir kt.) galimo poveikio *S. globosum* derėjimui preliminari analizė. Išanalizavus keletą klimatinį kintamųjų paaiškėjo, kad vaisiakūnių gausumas statistiškai reikšmingai koreliavo su kovo ir balandžio mėnesių krituliais. *S. globosum* vaisiakūnių gausumas parodė stipriai neigiamą koreliaciją su kovo mėnesio krituliais (sniego dangą?) ir stipriai teigiamą koreliaciją su balandžio mėnesio krituliais.